

تأثیر محیط دیجیتال بر عادت و روش‌های خواندن جوانان

زهرا ناصری (نویسنده مسئول)

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران
zahranaseri@ut.ac.ir

علیرضا نوروزی

استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران
nouruzi@ut.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۶/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۲/۱۵

چکیده

هدف: در عصر دیجیتال، ابزارهای وبی همچون ماشینی هستند که زمان را به سرعت در خود می‌بلعند. تمایل نسل جدید به استفاده از این ابزارها برای سرگرمی و کسب اطلاعات، عادت خواندن آن‌ها را از نظر انتخاب نوع مواد و روش‌های خواندن متحول کرده است. به عبارت دیگر، کاربران امروزی هر چند اطلاعات را بیشتر به صورت برخط دریافت می‌کنند؛ اما به خوانندگان سطحی و اجمالی تبدیل شده‌اند که علاقه کمی به خواندن عمیق مطالب دارند. این امر نه تنها عادت خواندن بلکه چگونگی پردازش اطلاعات و مرور صفحه‌های وب را نیز در آن‌ها تغییر داده است. از این رو، این پژوهش در نظر دارد تا تأثیر استفاده از اینترنت بر عادت و روش‌های خواندن کاربران را مورد بررسی قرار دهد.

روش: پژوهش حاضر به روش پیمایشی انجام و از پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. جامعه پژوهش حاضر را دانشجویان مقطع کارشناسی کلیه رشته‌های تحصیلی مؤسسه آموزش عالی توس مشهد (۱۰۰۰ دانشجو) تشکیل داد که از میان آنان ۱۰۰ دانشجو که مایل به همکاری با پژوهشگر بودند بر اساس اصل دسترس‌پذیری به عنوان نمونه انتخاب شدند.

یافته‌ها: پژوهش حاضر نشان داد که شرکت‌کنندگان معتقدند اینترنت خواندن تعاملی، گسترده و سطحی را افزایش و خواندن متمرکز و عمیق را کاهش می‌دهد. همچنین، اینترنت خواندن اخبار و رویدادها، دانش عمومی، متون تخصصی و هرزه‌نگاری را افزایش می‌دهد و در خواندن متون مذهبی و ادبی کم‌تأثیر است. با وجود این، یافته اخیر با از نظر آماری (آزمون مجذور کا) مورد تأیید قرار نگرفت.

اصالت/ارزش: ارزش مقاله حاضر در نشان دادن آن ابعادی از خواندن است که به واسطه محیط تعاملی وب تحت تأثیر قرار می‌گیرد. فعالان حوزه کتاب می‌توانند با نظر داشت این ابعاد، طرح‌های بهتری برای کمتر شدن این معضلات ارائه دهند.

کلیدواژه‌ها: عادت خواندن، خواندن تعاملی، خواندن برخط، روش‌های خواندن، مطالعه.

Research on Information Science and Public Libraries; The Quarterly Journal of Iran Public Libraries Foundation; Vol. 22, No.2; Successive No. 85; Summer 2016; Pp. 213-227; Indexed in ISC, SID & MagIran.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی؛ فصلنامه علمی-پژوهشی؛ دوره ۲۲، شماره ۲، پیاپی ۸۵، تابستان ۱۳۹۵، ص ۲۱۳-۲۲۷ نمایه‌شده در ISC، SID و MagIran

مقدمه

ادامه زندگی دانشورانه در محیط دیجیتال امروزی، بیش از همه نیازمند خواندن است. خواندن به‌عنوان توانایی تشخیص معنای جملات و فهم فحوای مطالب، نه تنها به رشد خلاقیت و ظرفیت‌های ذهنی و شخصیتی افراد کمک می‌کند، بلکه با گسترش افق‌های دانشی و شناختی به درک عمیق‌تر جهان می‌انجامد. به عبارت دیگر، خواندن برای ذهن همانند ورزش برای بدن است (لون^۱، ۲۰۱۱). از سوی دیگر، فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات فرصت‌های بسیاری را برای دسترسی فزاینده و مکانی به اطلاعات برای خوانندگان فراهم کرده است. همین فرصت‌های جدید، علائق و عادت‌های خوانندگان افراد را مورد تهدید قرار داده است. ظهور ابزارهایی مانند شبکه‌های اجتماعی که بر ارتباطات جمعی و اشتراک‌گذاری دیدگاه‌های افراد متکی است، عادت‌های خواندن در نسل جدید را متحول و آن‌ها را به کتاب‌نخوان‌هایی تبدیل کرده است که ترجیح می‌دهند کل روز را به گفت‌وگوی برخط با دوستان صرف کنند.

عصر اطلاعات همچنین موجب تغییر در چگونگی پردازش اطلاعات و مرور صفحه‌های وب توسط مخاطبان شده است. یکی از الگوهای رفتاری، «توجه پیوسته جزئی^۲» است که کاربران وب برای افزایش دسترسی به اطلاعات، همزمان به چندین کانال دیجیتال متصل می‌شوند. نتیجه نهایی، افزایش دسترسی به محتوا، اما سطحی و با توجه اندک است. یکی از پیامدهای این پدیده جدید، ایده «اقتصاد توجه^۳» است. بر اساس این ایده، توجه مخاطب به شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطی، که نشانه استفاده از تبلیغات و کالاهای عرضه شده در آنجاست، به پول تبدیل می‌شود تعداد مخاطبان آن شبکه، قیمت آن را تعیین می‌کند (اسیسیکلاس، ۱۳۹۴). همه این موارد، تماس افراد به دنیای کتاب و مواد خواندنی را کاهش و عادات خواندن نسل جدید را تغییر می‌دهد. به عبارت دیگر، در محیط‌های فرامتن، افراد درگیر خواندن در سطح وسیع‌تری می‌شوند و از خواندن عمیق محروم می‌مانند (لیو^۴، ۲۰۰۵). به عقیده بیرکرتس^۵ (۱۹۹۴)، نسل جدید که در عصر دیجیتال رشد کرده‌اند فاقد توانایی خواندن عمیق هستند و قادر نیستند مدت زمان طولانی درگیر فرایند خواندن اینترنتی شوند. به عبارت دیگر، عصر دیجیتال افراد را به سمت خواندن مقولات گسترده‌تر، اما سطحی و نه عمیق متمایل کرده است

1. Loan 2. Continuous Partial Attention 3. Attention economy 4. Liu 5. Birkerts

به‌طوری که هر فرد معمولاً ۲۰ درصد از واژه‌های یک صفحه وب را می‌خواند و علاقه کمی به خواندن کل متن دارد (اسیسیکلاس، ۱۳۹۴).

چنین وضعیتی ایجاب می‌کند که پژوهشگران توجه بیشتری به عادت‌های خواندن در محیط جدید داشته باشند. بنابراین، پژوهش حاضر در نظر دارد تأثیر استفاده از اینترنت را بر عادت خواندن افراد از نظر نوع روش‌ها و مواد خواندنی مورد مطالعه قرار دهد. این پژوهش بر این پیش‌فرض مبتنی است که نسل جدید زمان زیادی را صرف استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی می‌کند و این امر عادت خواندن آن‌ها را نه تنها از نظر انتخاب محتوای مواد خواندنی بلکه از نظر روش‌های خواندن متحول کرده است.

در این پژوهش به پیروی از متون موجود، عادت خواندن بدین معنی است خواننده هر چند وقت یکبار، چه مقدار، چه چیزی را می‌خواند. روش‌های خواندن نیز به شش نوع روش خواندن (تعاملی^۱، خطی یا ترتیبی^۲، سطحی^۳، متمرکز^۴، عمیق^۵ و گسترده^۶) اشاره دارد. منظور از خواندن تعاملی، شکلی از خواندن است که طی آن خواننده هنگام خواندن با متن به صورت منفعل برخورد نمی‌کند، بلکه فهم و درک خواننده از متن، حاصل تعامل فعال ذهن با عناصر نوشتاری است. این تعامل از طریق نشانه‌گذاری در متن، اشتراک‌گذاری، اظهار نظر^۷ و کسب بازخورد از خواننده و دیگر خوانندگان صورت می‌گیرد. خواندن ترتیبی، اشاره به خواندن متن به صورت خطی از ابتدا تا پایان دارد. خواندن سطحی، خواندن با سرعت بالاست که هدف آن به دست آوردن ایده کلی از متن است. وقتی خواننده می‌خواهد تصمیم بگیرد که متن برای او مفید است یا چه بخش‌هایی از آن را بخواند از این روش استفاده می‌کند. هدف از خواندن متمرکز، درک کامل مطلب خواننده شده و نگهداری آن به طریق منظم و منطقی در حافظه است. این نوع خواندن در مقابل خواندن سطحی قرار دارد. خواندن عمیق، کامل‌ترین نوع خواندن است که طی آن خواننده سؤال‌های زیاد و سازمان‌یافته‌ای را در ذهن مطرح می‌کند تا بتواند به عمق مطلب نفوذ کند. در این مرحله خواننده با تفکر انتقادی به خواندن می‌پردازد. خواندن گسترده، نقطه مقابل خواندن عمیق است که طی آن خواننده به جای خواندن یک متن واحد، همزمان به خواندن چندین متن به شکل گسسته می‌پردازد (نادری، شعبانی و عابدی،

1. Interactive reading
4. Concentrated reading
7. Sequential reading

2. Sequential reading
5. In-depth reading
8. Comment

3. Superficial reading
6. Extensive reading

۱۳۸۹). بر این اساس، هدف اصلی این پژوهش شناسایی تأثیر استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی بر عادت و روش‌های خواندن در نسل جدید است.

پرسش‌های پژوهش

این پژوهش درصدد است تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱. عصر دیجیتال و استفاده از ابزارهای وبی چه تأثیری بر عادت خواندن جوانان دارد؟
برای پاسخ‌دهی بهتر، این سؤال به چهار سؤال جزئی به شرح زیر تقسیم می‌شود:
 - جوانان هر روز به‌طور معمول چه مقدار از زمان خود را صرف اینترنت و دیگر ابزارهای وبی می‌کنند؟
 - جوانان به‌طور معمول هر چند وقت یکبار در طول هفته، منابع اینترنتی را می‌خوانند؟
 - جوانان بیشتر چه نوع محتوایی (چه چیزی) را در اینترنت می‌خوانند؟
 - جوانان به‌طور معمول چه نوع فعالیتی را بیشتر در اینترنت انجام می‌دهند؟
۲. استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی کدام یک از روش‌های خواندن (تعاملی، ترتیبی، سطحی، متمرکز، عمیق و گسترده) را در جوانان افزایش داده است؟
۳. استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، خواندن کدام نوع از مواد خواندنی را در جوانان افزایش داده است؟

فرضیه‌ها

فرضیه‌های پژوهش حاضر به شرح ذیل است:

۱. فرضیه ۱. عصر دیجیتال و استفاده از اینترنت، روش‌های خواندن جوانان را تغییر داده است.
۲. فرضیه ۲. عصر دیجیتال و استفاده از اینترنت، انتخاب مواد خواندنی را در جوانان تغییر داده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه موردی است که به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه

پژوهش حاضر را ۱۰۰۰ دانشجوی مقطع کارشناسی کلیه رشته‌های فنی و مهندسی (عمران، معماری، صنایع و مهندسی نرم‌افزار) مؤسسه آموزش عالی توس مشهد تشکیل می‌دهد. از این میان، ۱۰۰ دانشجو بر اساس اصل دسترس‌پذیری به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شد. این ابزار بر مبنای دو پژوهش اکارسو و دریمز^۱ (۲۰۱۴) با عنوان «عادت‌های خواندن دانشجویان در عصر دیجیتال» و پژوهش لون (۲۰۱۲) با عنوان «تأثیر اینترنت بر روش‌ها و عادت‌های خواندن» تهیه و تنظیم شده است. این ابزار از شش بخش تشکیل شده است: بخش نخست، شامل ۳ سؤال در مورد مشخصات جمعیت‌شناختی دانشجویان و میزان استفاده آن‌ها از اینترنت است. بخش دوم، با ۶ گویه در قالب طیف لیکرت (هرگز، به ندرت، برخی مواقع، اغلب و بیشتر مواقع) برای پیمایش آن است که افراد هر چند وقت یکبار در هفته منابع اینترنتی را می‌خوانند. بخش سوم با ۱۷ گویه در قالب طیف لیکرت برای سنجش نوع محتوایی است که نسل جدید در اینترنت می‌خوانند (اخبار برخط، مجلات الکترونیکی، داستان و رمان، اطلاعات فروش، فیلم، طالع‌بینی، گزارش آب و هوا، اطلاعات سلامت، قطعات کم‌دی، جک و چیستان، پیام‌های الکترونیکی، مقالات مجلات، اطلاعات مربوط به مد، اطلاعات ورزشی، اطلاعات مربوط به شغل و تغذیه). بخش چهارم، با ۹ گویه در قالب پاسخ کوتاه (بلی و خیر) نوع فعالیتی را که جوانان در اینترنت انجام می‌دهند (بازی کردن، جستجو در آلبوم عکس‌ها، گوش دادن به موسیقی، خرید الکترونیکی و ...) مورد پرسش قرار می‌دهد. در نهایت بخش پنجم و ششم پرسشنامه، هر کدام با ۶ گویه به ترتیب تأثیر استفاده از اینترنت بر روش خواندن (تعاملی، توالی، سطحی، متمرکز، عمیق و گسترده) و انتخاب نوع مواد خواندنی (دانش عمومی، تخصصی، اخبار، ادبیات، متون مذهبی و هرزه‌نگاری) را مورد بررسی قرار می‌دهد. افزون بر این موارد، برای بخش‌های سوم و چهارم پرسشنامه یک سؤال باز در نظر گرفته شد تا شرکت‌کنندگان در صورت تمایل به بیان مطالب بیشتر پردازند. این ابزار یک آزمون هنجاریابی شده است که روایی و پایایی آن در سال ۲۰۱۴ توسط اکارسو و دریمز (۲۰۱۴) آزمون شده است.

1. Akarsu and Darryemez

یافته‌ها

در این مطالعه ۱۰۰ دانشجوی مقطع کارشناسی شرکت داشتند که از این میان، ۵۵ درصد آن‌ها را زن و ۴۵ درصد را مرد تشکیل می‌دهد. از این تعداد ۳۹ درصد در میانگین سنی بین ۲۰-۲۱ سال و ۲۳ درصد بالای ۲۵ سال و بقیه افراد در طیف سنی بین ۲۰ تا ۲۵ سال قرار داشتند (جدول ۱). در ادامه به هر یک از پرسش‌های پژوهش پاسخ داده شده است:

جدول ۱. اطلاعات مربوط به مشخصات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در پژوهش

متغیر	مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۵۵	۵۵
	مرد	۴۵	۴۵
سن	> ۲۰	۱۰	۱۰
	۲۱-۲۰	۳۹	۳۹
	۲۳-۲۲	۱۹	۱۹
	۲۵-۲۴	۹	۹
	< ۲۵	۲۳	۲۳
	جمع	۱۰۰	۱۰۰

سؤال نخست در این باره بود که عصر دیجیتال و استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی چه تأثیری بر عادت خواندن نسل جدید دارد؟ برای این سؤال، چند سؤال فرعی برای ورود جزئی‌تر به بحث ارائه شده بود، که عبارتند از:

- جوانان به‌طور معمول چه مقدار از زمان خود را هر روز صرف اینترنت و دیگر ابزارهای وبی می‌کنند؟

یافته‌های حاصل از بررسی تعداد ساعات استفاده از اینترنت توسط شرکت‌کنندگان نشان داد که بیشترین تعداد یعنی ۴۷ درصد افراد به‌طور متوسط روزانه بین ۱ تا ۳ ساعت و ۳۰ درصد دیگر، بیش از ۶ ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند (جدول ۲).

جدول ۲. میزان استفاده جوانان از اینترنت در طول روز

تعداد ساعت استفاده از اینترنت در روز	۱-۰ ساعت	۱-۳ ساعت	۴-۶ ساعت	بیش از ۶ ساعت
	٪۷	٪۴۷	٪۱۶	٪۳۰

- جوانان به‌طور معمول هر چند وقت یکبار در طول هفته، منابع اینترنتی را می‌خوانند؟ این سؤال در پی آن بود تا مشخص کند که جوانان در عصر دیجیتال هر چند وقت یکبار در طول هفته تمایل به خواندن اطلاعات برخط دارند. بر پایه داده‌های جدول ۳، مشخص شد که ۳۰ درصد شرکت‌کنندگان، نشریات را به‌عنوان منبع وبی مطالعه می‌کردند. ۳۴ درصد در طول هفته متون درسی را به‌صورت برخط مطالعه می‌نمودند، ۲۴ درصد در بیشتر اوقات پیام‌های الکترونیکی مطالعه می‌کردند و بیش از ۳۲ درصد آن‌ها در طول هفته دیگر اطلاعات برخط را می‌خواندند.

جدول ۳. داده‌های مربوط به خواندن اقلام اینترنتی در طول هفته

گروه‌ها (درصد)	هرگز	بندرت	برخی مواقع	اغلب	بیشتر اوقات	کل	پاسخ نداده
روزنامه	۲۸	۲۷	۲۵	۷	۱۱	۹۸	۲
مجله	۲۷	۲۶	۳۰	۱۰	۶	۹۹	۱
کتاب درسی	۱۵	۸	۲۱	۳۴	۲۰	۹۸	۲
رمان	۴۰	۲۱	۱۴	۱۳	۷	۹۵	۵
پیام‌های الکترونیکی	۱۸	۲۲	۱۵	۲۰	۲۴	۹۹	۱
اطلاعات برخط	۷	۱۴	۲۰	۲۵	۳۲	۹۸	۲

- جوانان معمولاً چه نوع محتوایی (چه چیزی) را بیشتر در اینترنت می‌خوانند؟ بر پایه داده‌های جدول ۴، می‌توان گفت که شرکت‌کنندگان تمایل کمتری به خواندن محتواهایی همچون کتاب‌های الکترونیکی، مجله‌های الکترونیکی و خواندن رمان و داستان از طریق اینترنت دارند. در مقابل آن‌ها بیشتر تمایل دارند که محتوای پیام‌های الکترونیکی (۲۶)

درصد در بیشتر اوقات)، مقاله‌ها (۲۰ درصد در برخی مواقع) و در اغلب موارد اطلاعات مربوط به شغل (۳۴ درصد) و تغذیه (۲۷ درصد) را از طریق اینترنت بخوانند.

جدول ۴. اطلاعات مربوط به نوع محتوای خوانده شده از طریق اینترنت

پاسخ نداده	کل	بیشتر اوقات	اغلب	برخی مواقع	بندرت	هرگز	گویه‌ها (درصد) محتواها
۳	۹۷	۲۰	۱۳	۱۹	۲۲	۲۳	اخبار برخط
۶	۹۴	۹	۱۲	۱۶	۲۷	۳۰	مجله‌های الکترونیکی
۶	۹۴	۳	۱۵	۱۸	۳۰	۲۸	کتاب‌های الکترونیکی
۱	۹۹	۷	۹	۲۰	۲۶	۳۷	داستان و رمان
۲	۹۸	۱۳	۱۲	۲۹	۱۹	۲۵	اطلاعات فروش
۱	۹۹	۱۷	۲۶	۱۳	۲۰	۲۳	فیلم
۲	۹۸	۳	۱۱	۱۹	۲۱	۴۴	طالع‌بینی
۳	۹۷	۱۰	۱۳	۲۳	۲۲	۲۹	گزارش آب و هوا
۳	۹۷	۱۰	۱۹	۲۷	۱۹	۲۲	اطلاعات سلامت
-	۱۰۰	۱۲	۱۹	۲۲	۱۹	۲۸	قطعات کم‌دی
۱	۹۹	۱۴	۲۰	۱۹	۲۲	۲۴	جک و چیستان
۶	۹۴	۲۶	۱۸	۱۶	۱۷	۱۷	پیام‌های الکترونیکی
۷	۹۳	۱۳	۱۴	۲۰	۲۳	۲۳	مقاله‌های مجله‌ها
۱	۹۹	۱۸	۱۰	۲۲	۲۲	۲۷	اطلاعات مُد
۲	۹۸	۲۱	۱۸	۲۲	۱۵	۲۲	اطلاعات ورزشی
۱	۹۹	۲۳	۳۴	۱۷	۱۴	۱۱	اطلاعات شغلی
۲	۹۸	۱۱	۲۷	۱۹	۱۸	۲۳	اطلاعات تغذیه

- جوانان به‌طور معمول چه نوع فعالیتی را بیشتر در اینترنت انجام می‌دهند؟
بخش دیگر از سؤال نخست پژوهش به این امر اشاره داشت که جوانان هنگام استفاده از

اینترنت بیشتر به چه نوع فعالیتی می‌پردازند. همان‌طور که داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد، نزدیک به نیمی از شرکت‌کنندگان (۴۱ درصد) در هنگام استفاده از اینترنت به بازی، ۶۸ درصد به جستجو در آلبوم عکس‌ها، ۷۵ درصد به گوش دادن موسیقی، ۶۱ درصد به خواندن اطلاعات برخط و ۶۷ درصد به خواندن پیام‌های الکترونیکی می‌پردازند.

جدول ۵. نوع فعالیت شرکت‌کنندگان هنگام استفاده از اینترنت

نوع فعالیت	گروه‌ها (درصد)	بلی	خیر	کل	پاسخ نداده
بازی می‌کنم	۴۱	۵۴	۹۵	۵	
در آلبوم عکس جستجو می‌کنم	۶۸	۳۱	۹۹	۱	
به موسیقی گوش می‌دهم	۷۵	۲۴	۹۹	۱	
همه نوع اطلاعات را می‌خوانم	۶۱	۳۷	۹۸	۲	
خرید برخط انجام می‌دهم	۴۰	۵۷	۹۷	۳	
از پیام‌های الکترونیکی استفاده می‌کنم	۶۷	۳۰	۹۷	۳	

یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای نتایج پژوهش چوهان و لال^۱ (۲۰۱۲) است و از آن پشتیبانی می‌کند. آنها در پژوهش خود به بررسی تأثیر فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر عادت‌های خواندن ۱۰۰ دانشجو پرداختند و دریافته‌اند که عادت‌های خواندن از چابی به خواندن مبتنی بر اینترنت تغییر کرده است؛ به‌طوری که ۹۸ درصد از شرکت‌کنندگان آن پژوهش، اطلاعات برخط و ۲۴ درصد از آنها پیام‌های الکترونیکی را هر روز می‌خواندند. در مقابل تنها ۱۹٫۲ درصد از آنها روزانه روزنامه‌ها و ۲۵ درصد از آنها مجله‌ها را می‌خوانند. افزون بر این، مهم‌ترین فعالیت شرکت‌کنندگان آن پژوهش در اینترنت به ترتیب، گوش کردن موسیقی (۹۶ درصد)، گفتگوی برخط با دوستان (۹۶ درصد)، خواندن اطلاعات برخط (۸۴ درصد)، خرید الکترونیکی (۵۴ درصد) و خواندن پیام‌های الکترونیکی (۲۲ درصد) بود. با نگاهی متفاوت شهو و شهو^۲ (۲۰۱۴) نیز مشکلات استفاده از شبکه‌های اجتماعی را بر عادت خواندن دانشجویان مورد بررسی قرار دادند و دریافته‌اند که از میان ۲۰۰ شرکت‌کننده، ۹۵ درصد به میزان

1. Chauhan and Lal

2. Shehu and Shehu

زیاد از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. از این میان ۳۶ درصد بیان داشتند که استفاده از این ابزارها عادت خواندن آن‌ها را کاهش داده است. از این رو، می‌توان دریافت که عصر دیجیتال، عادت خواندن جوانان را از خواندن مبتنی بر کاغذ به خواندن برخط تغییر داده است.

سؤال دوم در این باره است که استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی کدام یک از روش‌های خواندن (تعاملی، ترتیبی، سطحی، متمرکز، عمیق و گسترده) را در نسل جدید افزایش داده است؟ بر پایه داده‌های جدول ۶، بیشتر شرکت‌کنندگان بر این باور بودند که استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی خواندن تعاملی، سطحی و گسترده را در آن‌ها افزایش داده است؛ به طوری که به ترتیب ۵۶ درصد از شرکت‌کنندگان با افزایش خواندن تعاملی، ۴۴ درصد با افزایش خواندن سطحی و ۴۹ درصد از آن‌ها با افزایش خواندن گسترده، هنگام استفاده از اینترنت، موافق هستند. افزون بر این، ۴۱ درصد از شرکت‌کنندگان بر این باورند که استفاده از اینترنت، خواندن توالی و منظم را در آن‌ها افزایش می‌دهد. این در حالی است که ۳۴ درصد از شرکت‌کنندگان معتقد بودند که استفاده از اینترنت خواندن متوالی و منظم را در آن‌ها کاهش می‌دهد. این اختلاف نظر بین شرکت‌کنندگان در مورد خواندن عمیق و متمرکز نیز وجود داشت.

جدول ۶. اطلاعات مربوط به تأثیر استفاده از اینترنت بر عملیات خواندن

پاسخ نداده	کل	بدون تغییر است	کاهش می‌یابد	افزایش می‌یابد	گویه‌ها (درصد)	اثرات
۱	۹۹	۲۳	۲۰	۵۶		خواندن تعاملی
۱	۹۹	۲۴	۳۴	۴۱		خواندن متوالی و منظم
۲	۹۸	۱۶	۳۸	۴۴		خواندن سطحی و سرسری
۱	۹۹	۲۶	۳۴	۳۹		خواندن متمرکز
۱	۹۹	۳۲	۲۸	۳۹		خواندن عمیق
۱	۹۹	۳۱	۱۹	۴۹		خواندن گسترده

در همین راستا، لون (۲۰۱۲) دیدگاه ۲۷۸ دانشجو در گروه‌های سنی ۱۸ تا ۲۵ سال را از طریق پرسشنامه مورد کاوش قرار داد و نشان داد که استفاده از اینترنت روش و نوع خواندن افراد جوان را تغییر داده است به طوری که خواندن تعاملی و سطحی به ترتیب (۷۷ درصد) و

(۷۰/۲ درصد) افزایش و خواندن متوالی (۶۲/۲۵ درصد)، متمرکز (۶۰/۶۰ درصد) و عمیق (۵۰/۹۹ درصد) کاهش یافته است. این نشان می‌دهد که در محیط‌های فرامتن، جوانان بیشتر درگیر خواندن در سطح وسیع می‌شوند و از خواندن عمیق محروم می‌مانند. به عبارت دیگر جوانانی که در محیط دیجیتال رشد کرده‌اند به خواندن عمیق مطالب چندان علاقه‌ای ندارند قادر نیستند مدت زمان طولانی درگیر فرایند خواندن اینترنتی شوند و بنابراین به سمت خواند مقولات گسترده‌تر و سطحی پیش می‌روند.

سؤال سوم پژوهش در این باره بود که استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، خواندن کدام نوع مواد خواندنی را در نسل جدید افزایش داده است؟ داده‌های جدول ۷ نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان معتقد بودند استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی دانش عمومی (۸۵ درصد) حوزه تخصصی (۶۳ درصد)، اخبار و رویدادها (۷۶ درصد) و هزینه‌نگاری (۴۲ درصد) را در آن‌ها افزایش داده است. افزون بر این، به زعم برخی شرکت‌کنندگان، اینترنت خواندن متون ادبی (۴۷ درصد) و متون مذهبی (۴۲ درصد) را در آن‌ها افزایش داده است و به زعم برخی دیگر اینترنت در میزان خواندن متون ادبی (۴۰ درصد) و مذهبی (۳۵ درصد) تأثیری ندارد. بخشی از یافته‌های پژوهش لون (۲۰۱۲) نیز با هدف بررسی تأثیر استفاده از اینترنت بر انتخاب نوع مواد خواندنی نشان داد استفاده از اینترنت خواندن اخبار، دانش عمومی، متون مذهبی خواندن متون غیرمجاز و هزینه‌نگاری را میان افراد افزایش داده است.

جدول ۷. اطلاعات مربوط به تأثیر اینترنت بر انتخاب نوع مواد خواندنی

انواع مواد خواندنی	گویه‌ها (درصد)	افزایش می‌یابد	کاهش می‌یابد	بدون تغییر است	کل	پاسخ نداده
دانش عمومی	۸۵	۴	۸	۹۷	۳	
حوزه تخصصی	۶۳	۱۹	۱۵	۹۷	۳	
اخبار و رویدادها	۷۶	۸	۱۲	۹۶	۴	
ادبیات (شعر، رمان و ...)	۴۷	۱۰	۴۰	۹۷	۳	
متون مذهبی و مقدس	۴۲	۲۰	۳۵	۹۷	۳	
هزینه‌نگاری (متون، تصاویر و ... غیرمجاز)	۴۲	۲۲	۳۱	۹۵	۵	

در ادامه، به آزمون فرضیه‌های پژوهش می‌پردازیم. فرضیه نخست عبارت بود از اینکه عصر دیجیتال و استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، روش‌های خواندن جوانان را تغییر داده است. برای آزمودن این فرضیه، از آزمون مجذور کا استفاده شد. بر پایه این آزمون، ارزش آزمون مجذور کا در سطح ۰/۰۵ و درجه آزادی ۱۰ برابر است با ۱۸/۳۰۷. از آنجا که مجموع مقادیر مجذور کا برای شش ارزش محاسبه شده ($\chi^2 = 2,883$) کمتر از ۱۸/۳۰۷ است بنابراین فرض صفر تأیید می‌شود (جدول ۸). این یافته برخلاف یافته‌های پژوهش لون (۲۰۱۲) در این رابطه است. دلیل این امر را می‌توان اختلاف دیدگاه شرکت‌کنندگان درباره تأثیر استفاده اینترنت بر روش‌های خواندن دانست.

جدول ۸. تأثیر اینترنت بر روش‌های خواندن

معیار تصمیم مجذور کا	بدون تغییر است	کاهش می‌یابد	افزایش می‌یابد	گویه‌ها (درصد) روش‌های خواندن
۰/۴۶۴	۲۳	۲۰	۵۶	خواندن تعاملی
۰/۷۳۹	۲۴	۳۴	۴۱	خواندن توالی و منظم
۰/۶۸۴	۱۶	۳۸	۴۴	خواندن سطحی و سری
۰/۰۵۳	۲۶	۳۴	۳۹	خواندن متمرکز
۰/۱۱۱	۳۲	۲۸	۳۹	خواندن عمیق
۰/۸۳۲	۳۱	۱۹	۴۹	خواندن گسترده
($\chi^2 = 2,883$)				

فرضیه دوم در این باره بود که عصر دیجیتال و استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، انتخاب نوع مواد خواندنی را در جوانان تغییر داده است. مشابه فرضیه نخست، برای آزمون فرضیه دوم پژوهش نیز از آزمون مجذور کا استفاده شد. بر پایه این آزمون، ارزش آزمون مجذور کا در سطح ۰/۰۵ و درجه آزادی ۱۰ برابر است با ۱۸/۳۰۷. از آنجا که مجموع مقادیر شش ارزش محاسبه شده برای مجذور کا ($\chi^2 = 3,966$) کمتر از ۱۸/۳۰۷ است بنابراین فرض صفر تأیید می‌شود و فرض مقابل، یعنی اینکه استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی، انتخاب نوع مواد

۱. درجه آزادی در این آزمون از رابطه $10 = (5 - 1) = (6 - 1) = (\text{سطر} - 1) (\text{ستون} - 1)$ به دست آمده است.

خواندنی در نسل جدید را تغییر داده است، تأیید نمی‌شود (جدول ۹). به عبارت دیگر، هر چند بسیاری از شرکت‌کنندگان معتقد بودند که استفاده از اینترنت دانش عمومی، خواندن اخبار و هزینه‌نگاری را در آن‌ها افزایش داده است؛ اما به دلیل اختلاف در دیدگاه شرکت‌کنندگان فرضیه مورد نظر مورد تأیید قرار نگرفت.

جدول ۹. تأثیر اینترنت بر انتخاب نوع مواد خواندنی

معیار تصمیم‌گیری	بدون تغییر است	کاهش می‌یابد	افزایش می‌یابد	گویه‌ها (درصد)
۰,۵۷۱	۸	۴	۸۵	دانش عمومی
۰,۶۱۹	۱۵	۱۹	۶۳	حوزه تخصصی
۰,۵۳۲	۱۲	۸	۷۶	اخبار و رویدادها
۰,۸۳۹	۴۰	۱۰	۴۷	ادبیات (شعر، رمان و ...)
۰,۶۴۱	۳۵	۲۰	۴۲	متون مذهبی و مقدس
۰,۷۶۴	۳۱	۲۲	۴۲	هزینه‌نگاری (متون، تصاویر و... غیرمجاز)
($\chi^2=3,966$)				

نتیجه‌گیری

در طول چند سال گذشته، پژوهشگران بسیاری در تلاش بوده‌اند تا الگوها و روش‌های خواندن در جوانان نسل‌های مختلف را مورد بررسی قرار دهند. با وجود این، بسیاری از آن‌ها به شکل نظری و با تکیه بر شیوه‌های منطقی و استدلالی، به تأثیر اینترنت بر عادت‌های خواندن افراد پرداخته‌اند. از مهمترین این افراد می‌توان به کوشمن^۱ (۱۹۸۶)، برکرتس (۱۹۹۴)، شارته^۲ (۲۰۰۴)، لیو^۳ (۲۰۰۵)، و داکمن^۴ (۲۰۰۸) اشاره کرد. پژوهش حاضر در کنار برخی از پژوهش‌های یاد شده در این زمینه از جمله مطالعات چوهان و لا (۲۰۱۲)، لون (۲۰۱۲)، اکارسو و دریمز (۲۰۱۴) و شهو و شهو (۲۰۱۴) به روش پیمایشی این موضوع را مورد بررسی قرار داد و بر این پیش‌فرض مبتنی بود که جوانان زمان زیادی را صرف استفاده از اینترنت و ابزارهای وبی می‌کنند و این امر عادت خواندن آن‌ها را نه تنها از نظر انتخاب محتوای مواد خواندنی، بلکه از

1. Cushman 2. Chartier 3. Liu 4. Dykeman

نظر روش‌های خواندن متحول کرده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشتر شرکت‌کنندگان به‌طور متوسط بین ۱ تا ۳ ساعت در روز از اینترنت برای انجام فعالیت‌هایی همچون بازی اینترنتی، مشاهده آلبوم عکس، گوش دادن به موسیقی، خواندن پیام‌های الکترونیکی و ... استفاده می‌کنند و به خواندن اخبار برخط، اطلاعات شغلی و تغذیه بیش از خواندن کتاب‌های الکترونیکی، رمان و داستان تمایل دارند. افزون بر این، بیشتر آن‌ها معتقد بودند که استفاده از اینترنت روش‌های خواندن تعاملی، سطحی و گسترده را افزایش و خواندن متمرکز و عمیق را در آن‌ها کاهش داده است. با وجود این، آزمون فرضیه اول پژوهش خلاف این ادعا را نشان داد. از سوی دیگر، با وجود این که بیشتر شرکت‌کنندگان معتقد بودند که استفاده از اینترنت، خواندن اخبار و رویدادها، دانش عمومی و هرزه‌نگاری را در آن‌ها افزایش و در خواندن متون ادبی و مذهبی در آن‌ها کم‌تأثیر بوده است؛ اما آزمون فرضیه دوم نیز این ادعا را تأیید نکرد.

با وجود اختلاف نظرها در تأثیر استفاده از اینترنت، ضروری است که در ارتباط با خطرهای احتمالی ناشی از آن در تغییر عادت‌های خواندن جوانان نسل جدید ملاحظات لازم در نظر گرفته شود. جلوگیری از باز شدن صفحات وب ناخواسته در طول فرایند خواندن از طریق نصب دیوار آتش، عدم استفاده از تصاویر چشمک‌زن در وبگاه‌ها، کاهش تعداد فرایندها به هر متن، ذخیره کردن اطلاعات و خواندن آن‌ها از روی دیسک سخت رایانه و یا به‌صورت چاپی، می‌تواند راهکار مؤثری برای کاهش خطرهای احتمالی و افزایش تمرکز در هنگام خواندن اطلاعات برخط در نسل جدید باشد.

منابع

- اسیسیکلاس، مارک (۱۳۹۴). قدرت گرافیک اطلاعات: استفاده از تصاویر برای برقراری ارتباط مؤثر با مخاطبان. ترجمه حمید کاظمی و مینا مقدس داراب. ویراسته علیرضا نوروزی. تهران: چاپار.
- نادری، فاطمه؛ شعبانی، احمد و عابدی، محمدرضا (۱۳۸۹). مطالعه در عصر دیجیتال: از اندیشه‌های کنتون اوهاراتا زایمینگ لیو. تهران: چاپار.

References

- Akarsu, O. & Darryemez, T. (2014). The Reading Habits of University Students Studying English Language and Literature in the Digital Age. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 10 (2), 85-99.

- Birkerts, S. (1994). *The Gutenberg Elegies: The Fate of Reading in an Electronic Age*. Boston: Faber and Faber.
- Chartier, R. (2004). Languages, Books, and Reading from the Printed Word to the Digital Text. Translated by Teresa Lavender Fagan. *Critical Inquiry*, 31(3), 133-52.
- Chauhan, P. & Lal, P. (2012). Impact of Information Technology on Reading Habits of College Students. *IJRREST: International Journal of Research Review in Engineering Science and Technology*, 1(1). Retrieved August 6, 2015 from: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.300.7473&rep=rep1&type=pdf>
- Cushman, W.H. (1986). Reading from Microfiche, a VDT, and the Printed page: Subjective Fatigue and Performance. *Human Factors*, 28(1), 63-73.
- Dykeman, M. (2008). *The Effect of the Internet on Reading Habits*. Retrieved August 6, 2015, from: <http://www.helium.com/items/567377-the-effect-of-the-internet-on-reading-habits>.
- Liu, Z. (2005). Reading Behaviour in the Digital Environment: Changes in Reading Behaviour over the Past 10 Years. *Journal of Documentation*, 61(6), 700-712.
- Loan, F. A. (2011). Impact of the Internet Surfing on Reading Practices and Choices. *Information Research*, 1 (1). Retrieved August 6, 2015, from: <http://www.spoars.org/journal/sites/default/files/v1n1p7.pdf>.
- Loan, F. A. (2012). Reading and Library Usage Habits of the College Students. *Webology*, 9 (1), Article 94. Retrieved August 6, 2015, from: <http://www.webology.org/2012/v9n1/a94.html>
- Shehu, N. & Shehu, A. (2014). Challenges of Social Networking on Students' Reading Habit in Ahmadu Bello University, Zaria. *Research on Humanities and Social Sciences*, 4 (19), 34-39. Retrieved August 6, 2015, from: <http://iiste.org/Journals/index.php/RHSS/article/view/15758>

به این مقاله این گونه استناد کنید:

ناصری، زهرا و نوروزی، علیرضا (۱۳۹۵). تأثیر محیط دیجیتال بر عادت و روش‌های خواندن جوانان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۲ (۲)، ۲۱۳-۲۲۷.

The Effect of Digital Environment on Young Adult's Reading Habits and Practices

Zahra Naseri (Corresponding author)
PhD Student of KIS, University of Tehran, Iran
zahranaseri@ut.ac.ir

Alireza Nouruzi
Assistant Professor, Dept. of KIS, University of Tehran; Iran
nouruzi@ut.ac.ir

Received: 10th September 2015; Accepted: 4th May 2016

Abstract

Purpose: In digital age, web applications work as machines that swallow time rapidly. A new generation tendency to use these tools for entertaining and information gathering has changed their habits in type of selected materials and reading practices. In other words, although users currently receive information from internet, they have increasingly become superficial readers who have a little interest to read deeply in digital format. This unwillingness not only changes reading habits of young adults but also transforms their web browsing and information processing. The present study aims at the investigation of the effect of digital environment on users' reading habits.

Methodology: We used a case study approach and Survey method was used. Also, questionnaire was used as a data collection tool. The population included all undergraduate students in all disciplines (=1000) who study in "Toos Institute of Higher Education". 100 students were selected as a sample study based on accessibility principle.

Findings: The results indicated that participants commonly believed that internet increases *interactive reading* (=56 percent), *expanded reading* (=44 percent), and *superficial reading* (=49 percent). In contrast, it reduces *concentrated reading* (=34 percent) and *in-depth reading* (=28 percent). In addition, internet increases reading in the formats such as *news* (=63 percent), *general knowledge* (=85 percent), *special literature* (=63 percent), and *pornography* (=42 percent). In contrast, it has no any significant impact on *religious literature* (=35 percent) and *literary literature* (=40 percent).

Originality/Value: Value of this research lies in its effort to show altered reading habits, methods and formats in digital environment. It can be a useful source for accommodation with new interests and find new methods for deepen reading in these new behaviors.

Keywords: Reading habits, Digital age, Online reading, Reading practices, Reading types.